

Úvod

Podľa Správy o stave rodiny v SR (url 1) sa potratovosť po roku 1989 výrazne znižuje. Hoci za posledných desať rokov klesol počet umelých potratov o výrazných 60%, ešte stále veľký počet žien rieši prerušenie tehotenstva ilegálnou cestou. Zmenil sa vzťah medzi vývojom plodnosti a umelej potratovosti, ich vzájomné prepojenie z minulosti vystriedal nezávislý vzťah. V súčasnosti majú obidva ukazovatele výrazne klesajúci trend. V roku 1999 sa zo 100 tehotenstiev skončilo samovoľným potratom necelých 7 a umelým potratom zhruba 24. Exaktnejší ukazovateľ je počet umelých prerušení tehotenstva na 1000 žien vo fertilnom veku, medzi 15. a 49. rokom života. V roku 1998 pripadlo na 1000 žien vo fertilnom veku 12,6 interrupcií, čím sa Slovenská republika dostala na úroveň vyspelých západných krajín.

V Holandsku a Nemecku aj napriek liberálnemu interrupčnému zákonu využíva interrupciu najmenší počet žien na svete. Ženy tu považujú interrupciu za svoje zlyhanie, pretože žijú v krajine, ktorá im poskytla informácie a prostriedky ochrany. Dlhodobo pôsobiaca sexuálna výchova (SV) v škandinávskych krajinách nám dokazuje jej pozitívny vplyv na zodpovedné sexuálne správanie mladých ľudí. V Dánsku je sexuálna výchova povinná na školách od roku 1970, v Anglicku od roku 1993. Vo Švédsku bola prvý krát zavedená už v roku 1856, ale systematicky sa vyučuje od roku 1956. Aj preto sa dnes švédski rodičia viac obávajú kriminality svojich detí, ako predčasných pohlavných stykov. Tieto príklady, ako aj ďalšie výskumy potvrdzujú, že systematická sexuálna výchova vedie k pozitívnym efektom v skúmanej oblasti.

Vplyvom zrýchlenej fyziologickej vyspelosti sa začiatok sexuálnej aktivity posunul hlboko pod hranicu zrelosti, čo prináša častokrát nechcené tehotenstvá, vynútené manželstvá a vzrastajúci počet pohlavných ochorení. Znižovanie veku prvého pohlavného styku a s tým súvisiaci nárast pohlavne aktívnych adolescentov sa v posledných desaťročiach potvrdzuje v podstate vo všetkých krajinách, v ktorých boli tieto charakteristiky sledované. Prehľad situácie v Čechách a vo svete uvádza vo svojich výsledkoch P. Weiss et al. (1995). Ten zistil, že u amerických chlapcov podľa národného výskumu z r.1988 vzrástol v porovnaní s rokom 1979 počet sexuálne skúsených chlapcov, rovnaký trend sa v

poslednom desaťročí uvádza aj u amerických dievčat. V európskych krajinách bol podobný trend potvrdený napr. v Holandsku, kde z reprezentatívneho súboru 11 431 adolescentov vo veku 11 až 18 rokov malo skúsenosť so sexuálnym stykom 6% 11 až 13-ročných, 17% 14 až 15-ročných, 38% 16 až 17-ročných a 63% 18-ročných, pričom sexuálne aktívna bola celkom štvrtina súboru. S uvedeným súvisí vzostupný trend predmanželských sexuálnych vzťahov zaznamenaný takmer vo všetkých krajinách. Z ďalších prieskumov a štatistických zistení vyplýva, že hranica začiatkov párového sexuálneho života sa znižuje aj u nás. Ako uvádzajú I. Lukšík a G. Bianchi (1996), nielen mládež a mladí dospelí (17 - 30-roční), ale aj stredná generácia obyvateľov (31 - 45-roční), pristupujú k sexu dosť nezodpovedne. Percento náhodných, t.j. príležitostných sexuálnych stykov, navyše bez použitia akejkoľvek ochrany, je u nás (bez efektívnej SV-y) podstatne vyššie než vo Švajčiarsku, ktoré je charakteristické svojou dôsledne, dlhodobo a cieľavedome realizovanou sexuálnou výchovou.

Svetová zdravotnícka organizácia (WHO) na základe 35 rozsiahlych štúdií konštatovala, že SV vedie v sexuálnych aktivitách mladých ľudí k prijatiu bezpečnejších sexuálnych praktík, k odkladu zahájenia sexuálneho života a k zníženiu celkovej sexuálnej aktivity, a súčasne potvrdila, že prístup k poradenstvu a k službám v oblasti antikoncepcie nevedol k skoršej alebo zvýšenej sexuálnej aktivite dospelých (In: P. Weiss - J. Zvěřina, 2001).

Sexualita je súčasťou postojov, viery, mravných hodnôt i sebavedomia. Úroveň a kvalita sexuality jednotlivcov súvisí aj s takými charakteristikami ako hodnotový systém spoločnosti, jej sociokultúrna a ekonomická úroveň, filozofické názory a religiozita (Vernarcová-Turček, 2000). Je zároveň nevyhnutné, aby proces osobného dozrievania jedinca bol sprevádzaný systematickým výchovným pôsobením v rodinnom a školskom prostredí.

Metodika výskumu a výskumná vzorka

V súvislosti s vyššie uvedeným považujeme za užitočné poznať skutočné postoje adolescentnej mládeže k partnerstvu, manželstvu, sexualite a rodičovstvu. Cieľom nášho medzinárodného prieskumu bolo podobne ako v kontexte slovenskej výskumnej vzorky získať odpovede na otázky:

- aká je úroveň informovanosti adolescentov v uvedenej oblasti,

- ako posudzuje adolescentná mládež svoju vlastnú informovanosť,
- aké sú postoje adolescentov k otázkam partnerstva, manželstva, sexuality a rodičovstva,
- existujú významné rozdiely vo vyššie spomínaných charakteristikách v závislosti od pohlavia, veku, krajiny?

Keď vychádzame zo všeobecne prijímaných súvislostí medzi informovanosťou, postojmi a správaním, pričom postoje chápeme ako "relatívne trvalé sústavy stanovísk osobnosti k veciam a javom, ktoré regulujú správanie" a ktoré sa utvárajú v procese socializácie na základe učenia a skúsenosti, môžeme predpokladať, že výchovným pôsobením a primeranou úrovňou informovania môžeme formovať základné postoje a názory mladých ľudí. Pritom je možné usmerňovať ich rozvíjajúcu sa partnerskú, erotickú a sexuálnu aktivitu.

Zber údajov sa realizoval v máji 2004 prostredníctvom nami vytvoreného dotazníka. Ten pozostával z 17 otázok zameraných na zistenie úrovne vedomostí v oblasti sexuality a 17 otázok venovaných postojom a názorom v skúmanej oblasti, pričom otázky boli identické s dotazníkom pre slovenských respondentov. Dotazníky do všetkých jazykov prekladali cudzinci žijúci na Slovensku, pre ktorých bol príslušný jazyk rodným jazykom. Otázky vedomostného dotazníka boli stavané ako výroky (správne i nesprávne) a respondenti mali vyjadriť svoj súhlas alebo nesúhlas s uvedeným výrokom. Dotazníky boli administrované skupinovo, v priebehu 1 týždňa na stredných školách v ďalších krajinách ako Česká republika (48), Fínsko (10), Francúzsko (52), Nemecko (120) a Španielsko (44). Počet dotazníkov, ktoré boli úplne vyplnené vo Fínsku bol v porovnaní s ostatnými krajinami veľmi nízky (9 žien a 1 muž, s priemerným vekom 19,6 rokov) a preto sme ho do porovnaní nevložili. Počet dotazníkov k spracovaniu z Nemecka bol naopak podstatne vyšší ako v iných krajinách a je v súčasnosti podrobnejšie analyzovaný.

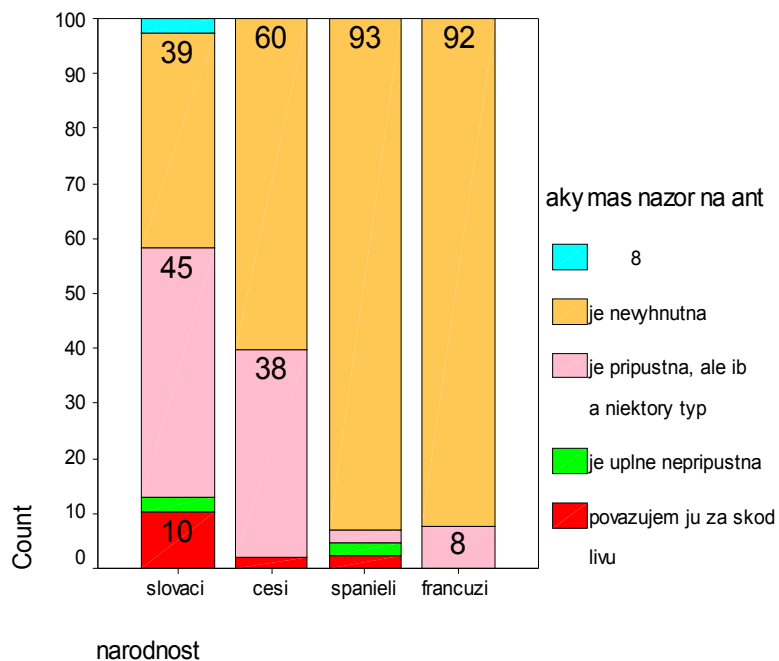
Výsledky a interpretácia

Pre tento príspevok vyberáme porovnania postojov a názorov na antikoncepciu, interrupciu a predmanželský pohlavný styk a vnímanie vlastnej informovanosti v skúmanej oblasti. Porovnania sú uskutočnené medzi 4 krajinami navzájom i medzi krajinami geograficky či inak blízkymi (Slovensko a Česko - EE, Francúzsko a Španielsko - WE). Možnosť uvedeného párovania sme štatisticky

overovali. V postojoch medzi slovenskými a českými respondentami neexistuje štatisticky významný rozdiel, v postojoch medzi Španielmi a Francúzmi existuje štatisticky významný rozdiel iba v jednom prípade (zo 7). Ostatné porovnania sú prezentované postupne na iných miestach (Vernarcová, J. - Selvek, P., 2004).

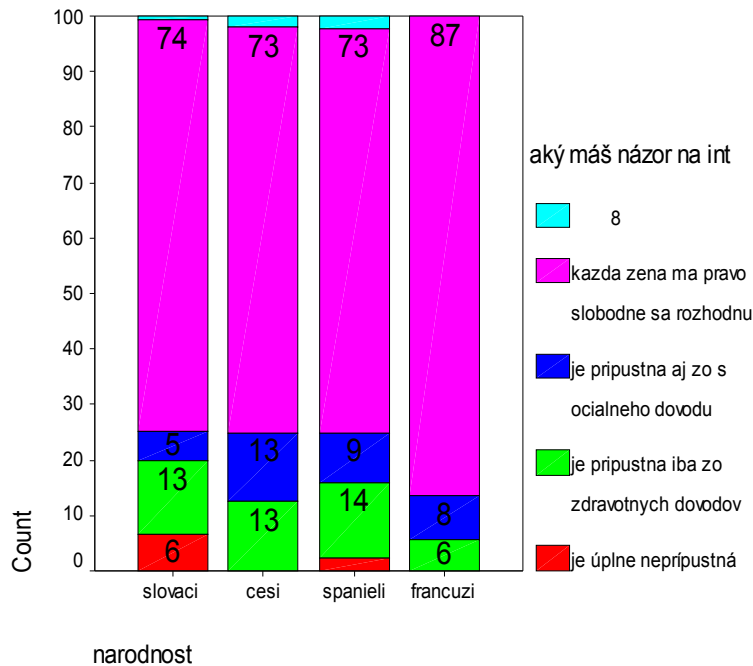
Rozloženie postoja k antikoncepcii vyjadruje graf 1. Výsledky svedčia o tom, že v Českej republike, Španielsku a Francúzsku prevláda liberálny prístup, pretože za nevyhnutnú alebo prípustnú (hoci iba niektorý typ - najčastejšie tzv. prirodzené metódy) ju považuje takmer celý skúmaný súbor.

Graf 1 postoj k antikoncepcii

Postoje respondentov k interrupcii sú rovnako vysoko liberálne. Ako vyplýva z grafu 2 väčšina opýtaných (od 73-87%) sa domnieva, že žena má právo sa slobodne rozhodnúť, či chce alebo nechce donosiť dieťa.

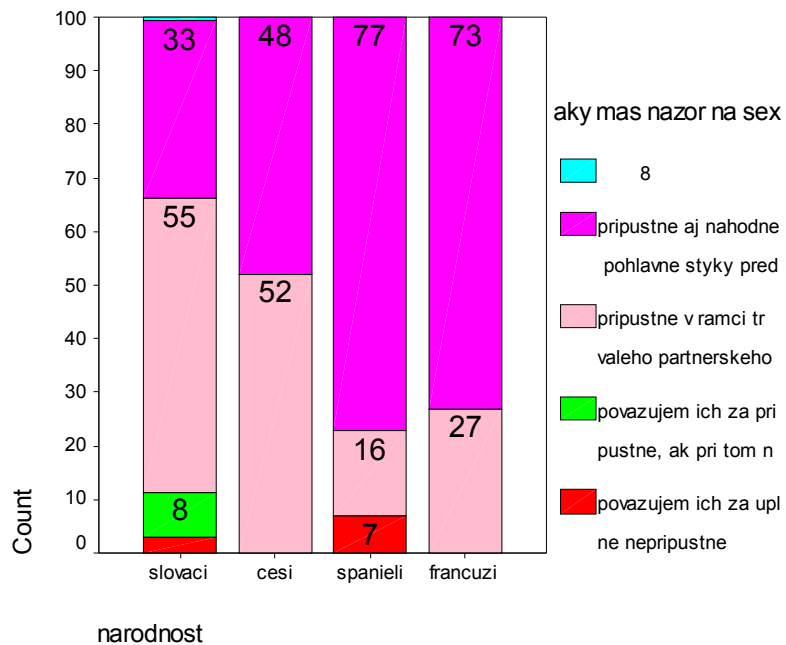
Graf 2 postoj k interrupcii

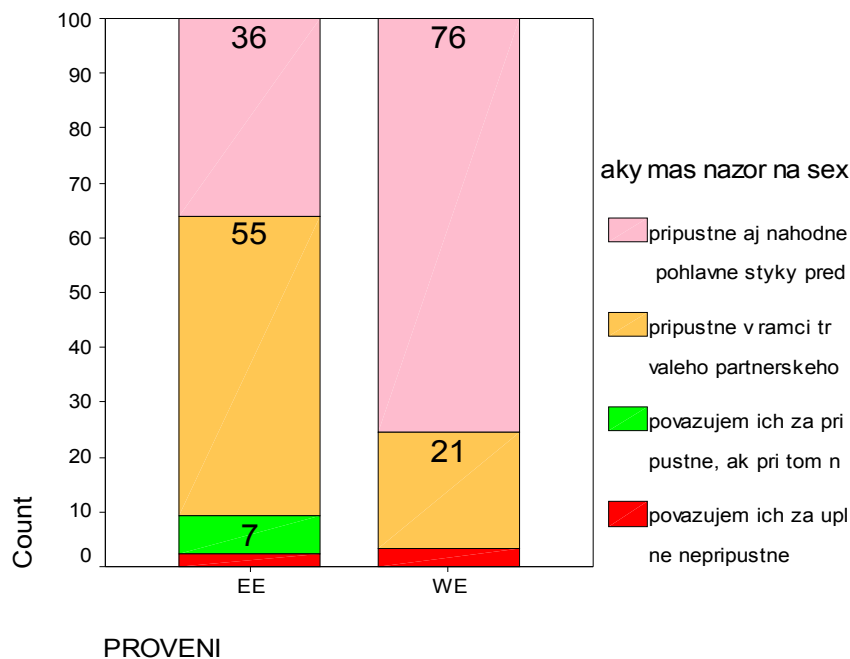
Úplné neakceptovanie tohto práva ženy, čiže nepripúšťanie interrupcie bez výnimky sa vyskytlo v 6% u Slovákov a v 2% u Španielov. Možno sa iba domnievať, či na túto skutočnosť vplývajú všeobecne platné hodnotové názory spoločnosti, silná religiozita krajiny alebo charakter sexuálnej výchovy na školách?

V postojoch k predmanželským pohlavným stykom sa v našom súbore objavili výraznejšie rozdiely medzi Slovenskom a Českou republikou oproti Francúzsku a Španielsku (graf 4). Skupiny EE a WE sa nelíšia v názore na interrupciu a v názore na masturbáciu. Štatisticky významný rozdiel nastal v postoji k predmanželskému sexu, homosexualite, antikoncepcii a v seba percepzii vlastných vedomostí. V skúmanej vzorke adolescentov pripúšťa aj náhodné pohlavné styky pred manželstvom 33% Slovákov a 48% Čechov. Oproti tomu výrazne liberálnejšie vyznieva 77% Španielov a 73% Francúzov akceptujúcich aj náhodný predmanželský pohlavný styk. Súčasne ho však 7% Španielov považuje za úplne neprípustný (graf 3). Pre porovnanie vo výskume z roku 1998 zistili P. Weiss a J. Zvěřina (2001) nárast respondentov, ktorí sa stavajú i k náhodným predmanželským stykom plne liberálne, a to z 44% na 49% u mužov a z 21% na 29% u žien.

Graf 3 postoj k predmanželským pohlavným stykom

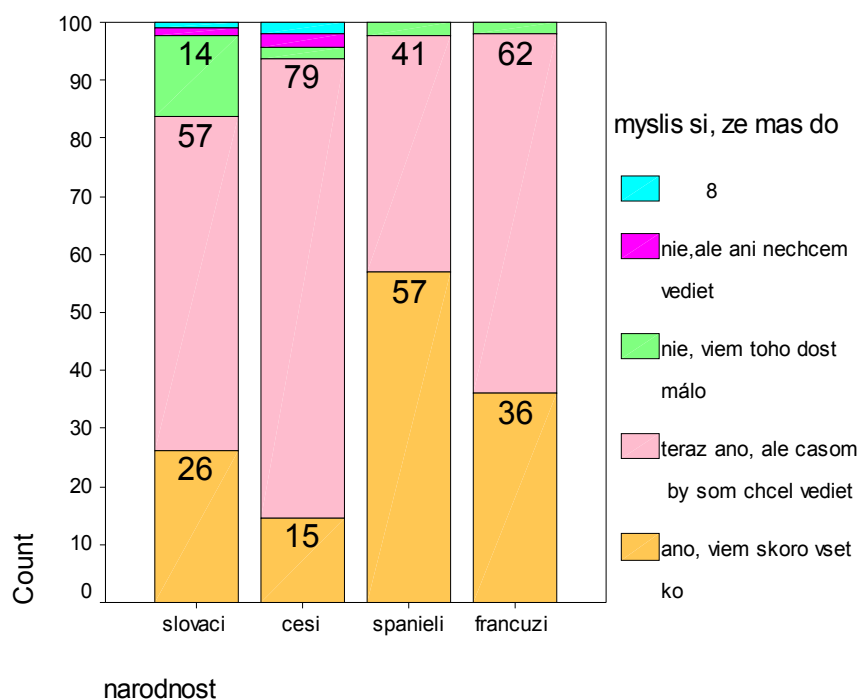
Graf 4 postoj k predmanželským pohlavným stykom podľa zoskupenia krajín EE a WE

Postoje českého obyvateľstva sú vo výskume P. Weissa a J. Zvěřinu (2001) vo všetkých skúmaných oblastiach liberálnejšie ako postoje obyvateľov porovnávaných západných krajín (USA, Veľká Británia a Francúzsko).

Zaujímalo nás tiež to, ako vnímajú adolescenti svoju vlastnú informovanosť v skúmanej oblasti. Pýtali sme sa ich, či si myslia, že majú dostatok informácií v oblasti sexuality. Rozdelenie odpovedí zobrazuje graf 5. Vidíme, že najvyššiu potrebu sa ďalej vzdelávať v tejto problematike pociťujú českí adolescenti (79% by chcelo dostávať informácie neustále), najmenej informácií majú slovenskí adolescenti (14%). Vo vzorke Slovákov a Čechov sa však ojedinele vyskytli aj tí, pre ktorých je táto oblasť úplne nezaujímavá. Najvyššiu subjektívnu spokojnosť s vlastnou informovanosťou vykazujú adolescenti zo Španielska.

Graf 5 Vnímanie vlastnej informovanosti v skúmanej oblasti

Záver

Výrazná väčšina respondentov zo všetkých skúmaných krajín sa domnieva, že sexuálna výchova má svoje významné miesto práve v škole. Ako najčastejšie dôvody boli uvádzané tieto:

- rodičia sa s nami o tom málo bavia,
- je dôležité o tom otvorene hovoriť a netabuizovať,
- v škole si prejdeme aj témy ako pohlavne prenosné choroby a predchádzanie nežiadúcemu tehotenstvu, čomu sa rodičia vyhýbajú,
- ak budeme mať nejaký problém, nebudem sa hanbiť na to spýtať, ak to bude prirodzenou súčasťou výučby,
- je to súčasť života a poznanie nám umožní vyhnúť sa rizikám, ktoré sexualita prináša,
- na sexuálny život je potrebné sa pripraviť.

Skutočne správne postrehy.

Literatúra:

1. Lukšík, I. - Bianchi, G.: Prečo sexuálna výchova - argumenty z výskumov. In: Zborník z medzinárodného seminára Učiteľ a sexuálna výchova. Nitra: SlovDidac, 1996. 121 s. ISBN 80-967339-7-4
2. Šramová, B.: Domáce násilie páchané na deťoch a mládeži. Nitra: UKF, 2004, 152 s., ISBN 80-8050-750-3
3. Vernarcová, J. - Turček, K.: Úvahy o sexuálnej výchove v základných a stredných školách. In: Psychológia a patopsychológia dieťaťa, XXXV, 2000, č.2, s.182-188.
4. Vernarcová, J. - Selvek, P.: Sexualita adolescentov - postoje, názory a mýty (výsledky z medzinárodného prieskumu). In: konferencia Zdravie, morálka a identita adolescentov. Nitra: FSVaZ UKF, 2004, s. 256-266, ISBN 80-8050-787-2
5. Weiss, P. et al.: Sexuálne chovanie českých adolescentov a jeho rizikovosť z hľadiska vírusu HIV/AIDS: výsledky národného výskumu. In: Československá psychologie. roč. XXXIX, 1995. č.5 s.:1995.
6. Weiss, P. - J. Zvěřina, J.: Sexuální chování v ČR - situace a trendy. Praha: Portál. 2001. 160 s. ISBN 80-7178-558-X

7. URL 1: Správa o stave rodiny v SR - analýza stavu rodiny. http://www.employment.gov.sk/rodinna_politika/sprava_o_stave_rodiny/analyza.html